

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och
jordbruksvetenskap

Välkomnande stadsrum för unga

– En undersökning av ungas preferenser och hur
landskapsarkitekter har arbetat vid Lina Sandells park och
Tjärna Ängar aktivitetstorg

Matilda Aspersand

Kandidatarbete 15 hp
Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna
Institutionen för stad och land
Uppsala 2019

Titel: Välkomnande stadsrum för unga – En undersökning av ungas preferenser och hur landskapsarkitekter har arbetat vid Lina Sandells park och Tjärna Ängar aktivitetstorg
Engelsk titel: Welcoming urban spaces for adolescents – A study of adolescents' preferences and how landscape architects have been working at Lina Sandells park and Tjärna Ängar aktivitetstorg

© Matilda Aspersand

Handledare: Malin Eriksson, SLU, institutionen för stad och land

Examinator: Vera Vicenzotti, SLU, institutionen för stad och land

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå G2E

Kurs: EX0861, Självständigt arbete i landskapsarkitektur

Kursansvarig institution: institutionen för stad och land

Program: Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna

Nyckelord: Stadsrum, Offentliga platser, Unga, Tonåringar, Tjärna Ängar aktivitetstorg, Lina Sandells park

Alla bilder i arbetet används med erforderliga tillstånd.

Publiceringsår: 2019

Publiceringsort: Uppsala

Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se/>

Sammandrag

Stadsrum kan vara en tillgång för unga i deras utveckling. Studien lyfter unga som en förbisedd brukargrupp och undersöker hur landskapsarkitekter kan arbeta i planeringen av stadsrum anpassade till unga. Litteraturstudien visar att stadsrum anpassade till unga erbjuder möjligheter till socialisering, rekreation, fysisk aktivitet och är framtagna genom att integrera unga i planering. Detta konkretiseras ytterligare i principer som innefattar meningsfullt deltagande, utbildning i planering, aktiviteter som styrs utav unga, sittmöjligheter, grönska, variation i stadsrummen, god skötsel, vackra landskap, rumsligheter som skapar avskildhet, utmanande lekmiljöer, promenadstråk och hänsyn till kön. Resultatet av intervjuer med landskapsarkitekter bakom Lina Sandells park i Uppsala och Tjärna Ängar aktivitetstorg i Borlänge visar att det finns flera sätt att planera stadsrum för unga. Vid Lina Sandells park har dialogen varit viktig. Medan det vid Tjärna Ängar aktivitetstorg har gjorts flera anpassningar av funktioner för att tilltala unga såsom plats för umgänge och aktivitetsytor. Under de två intervjuerna med landskapsarkitekterna bakom platserna berörs tankar kring kön och aktivitetsytor. I diskussionen läggs det fram att stadsrum planerade för unga kan lämpa sig för många människor. Samtidigt lyfter diskussionen att det även kan finnas fördelar med att planera stadsrum som signalerar att de är platser för unga.

Abstract

Urban space can be an asset for adolescents in their development. The study deals with adolescents as an overlooked user group and investigates how landscape architects can work in planning urban areas adapted to adolescents. A literature study shows that urban spaces adapted to adolescents offer opportunities for socialization, recreation, physical activity and they are planned and designed based on participative methods. These features are further explained in meaningful participation, education in planning, adolescents-controlled activities, good sitting opportunities, greenery, variation in urban spaces, good management, beautiful scenery, spaces of privacy, challenging playgrounds, walking trails and consider gender. Results of interviews with landscape architects behind Lina Sandells park and Tjärna Ängar aktivitetstorg show that there are several ways to plan urban space for adolescents. At Lina Sandells park, the dialogue has been important. While at Tjärna Ängar aktivitetstorg several adaptations of functions have been made to appeal to adolescents, among these are places for socializing and activity areas. During the two interviews, with the landscape architects behind the places, thoughts about gender and activity areas surface. The discussion presents that urban spaces that are planned for adolescents can be functional for many people. At the same time, there may also be advantages of planning city spaces that signal that they are places for adolescents.

Innehåll

1. Introduktion	5
1.1 Bakgrund.....	5
Tiden som ung.....	5
Avvisande stadsrum.....	5
Lina Sandells park och Tjärna Ängar aktivitetstorg.....	6
1.2 Syfte.....	7
1.3 Frågeställning.....	7
1.4 Avgränsning	7
1.5 Definition av begrepp	7
2. Metod	8
2.1 Litteraturstudie	8
2.2 Intervju	8
3. Resultat	9
3.1 Kännetecken	9
Socialisering.....	9
Rekreation.....	10
Fysisk aktivitet	11
Dialog med unga	12
Sammanfattning av principer landskapsarkitekter kan använda i sitt arbete	12
3.2 Fallstudie.....	13
Lina Sandells park	13
Tjärna Ängar aktivitetstorg	15
3.3 Sammanfattade slutsatser av resultatet	16
4. Diskussion	16
4.1 Om litteraturstudien och fallen Lina Sandells park och Tjärna Ängar aktivitetstorg.....	17
4.2 Jämförelse mellan litteraturstudien och fallstudien	17
4.3 Resultatets tillförlitlighet	19
4.4 Avslutande diskussion.....	19
5. Referenser	21

1. Introduktion

Tiden som ung präglas av att vi blir mer självständiga, testar nya saker och utvecklar vår personlighet. För att unga ska utvecklas och lära sig det sociala spelet i den urbana miljön har stadsrum en avgörande betydelse (Owens 2017). Vuxna har det slutgiltiga ansvaret för att välja och skapa de miljöer som barn och unga lever i (Passon, Levi & del Rio 2008). Genom en litteraturstudie och två platsexempel berör uppsatsen hur landskapsarkitekter kan arbeta i planeringen av stadsrum som är anpassade efter ungas behov och önskemål. Platserna som ingår i arbetet är Lina Sandells park i Uppsala och Tjärna Ängar aktivitetstorg i Borlänge.

1.1 Bakgrund

Detta avsnitt ger en bakgrund till ämnet för uppsatsen. Under rubriken *Tiden som ung* presenteras det hur unga uppfattas i samhällets kontext. Under rubriken *Avvisande stadsrum* ges en bakgrund till hur stadsrum idag kan vara avvisande mot unga istället för välkomnande. Därefter presenteras de stadsrum som ingår i arbetets fallstudie.

Tiden som ung

Owens (2017) beskriver unga i samhällets kontext och menar att tiden som ung länge har ansetts vara en svår tid både för samhället och individen. Hon beskriver att det är en bild som hålls vid liv genom film, TV-program och nyheter. Vuxna har förutfattade meningar om att unga kommer orsaka problem, även om de inte gör det för tillfället (Owens 2017). Unga behandlas olika med varierande grad av misstro utifrån kön, hudfärg och antal (Owens 2017). Trots denna misstrogenhet finns det studier som visar att unga idag är mer skötsamma än vad deras föräldrar var i samma ålder (Whitman 2005 se Passon, Levi & del Rio 2008). Idag är unga mer benägna än sina föräldrar att avsluta gymnasieutbildning och volontärarbeta (Whitman 2005 se Passon, Levi & del Rio 2008). Unga idag är mindre troliga än sina föräldrar att bli gravida, sluta skolan, begå våldsbrott, röka, köra rattfulla och ta starka droger (Whitman 2005 se Passon, Levi & del Rio 2008).

Det finns flera mer nutida trender och tendenser som sammantaget gör det svårt för unga att hitta möjligheter till utvecklande utmaningar i den urbana miljön (Owens 2017). Owens (2017) beskriver hur det idag finns en ökad rädsla för att barn ska komma till skada och likväl vuxna som barn har ett fullt schema. En annan trend hon lyfter är att mark privatiseras, vilket ibland får till följd att unga kan avvisas av markägaren. Tillgången till mobiltelefoner och andra elektroniska enheter har bidragit till en förändring av ungas interaktioner i stadsrummet (Owens 2017). Kommunikation med vänner sker på annat sätt och genom internet erbjuds underhållning (Owens 2017).

Avvisande stadsrum

Om unga inte känner sig välkomna i urbana miljöer finns en risk att de inte upplever sig vara en del utav samhället (Owens 2017). Vuxna bortser eller

missförstår ofta värdet för unga när det kommer till att utmana sig i nya förmågor och idéer, styra sin egen tid och interagera med vänner (Owens 2018). Tillhandahållandet av stadsrum och värdet av dessa miljöer för unga får lite uppmärksamhet av designers, samhällsmyndigheter och markägare (Owens 2017). Istället behöver unga använda sina egna redskap för att hävda rätten till stadsrum för deras behov (Owens 2017). Ofta ifrågasätts eller förbjuds deras obehöriga användning av stadsrum (Owens 2017). Owens (2018) ger ett exempel på hur unga beskrev att de fortfarande ville gunga och klättra på utrustningen på lekplatser. Då de gjorde så ombads de av vuxna att gå därifrån (Owens 2018).

En annan plats i staden där ungas vistelse inte är välkommen är på begravningsplatser. Deering (2010) skriver om vad som försiggår på begravningsplatser förutom sorgebearbetning, begravningar och skötsel. Bland annat genom intervjuer visar han att det finns konflikter mellan olika användare på begravningsplatser. Flera av de äldre som intervjuades i studien ansåg att unga besökare på begravningsplatserna ägnar sig åt aktiviteter som är mindre lämpliga. Sådana aktiviteter är att ha sex, dricka alkohol eller att störa på andra vis. På begravningsplatserna finns möjligheten för de unga att skapa sina egna personliga platser med graffiti och skräp (Deering 2010). Studien tyder på att unga är en stor användargrupp av begravningsplatser och att de där kan gå ifrån de regler som finns i den övriga staden.

Unga väljer ibland att undvika stadens rum. En studie av stadsrummens betydelse för ungas fritidsaktiviteter är gjord i Wien och bygger på intervjuer med 45 unga mellan 14 och 19 år (Höglhammer et al. 2018). Stadsrum ger unga en möjlighet att umgås med vänner utan uppsikt från skolpersonal eller föräldrar (Höglhammer et al. 2018). Trots detta visar studien att stadsrum inte är betydande för ungas fritid utan att det finns en stark tendens att vistas på mer privata platser. I studien förklaras orsakerna till att unga undviker stadsrummet vara av otrygghet och att de önskar mer kontroll från myndigheter. Vidare i diskussionen sammankopplas önskan om större kontroll med att socialt missgynnade grupper som hemlösa, missbrukare, alkoholister och invandrare är synliga i stadsrummet.

Lina Sandells park och Tjärna Ängar aktivitetstorg

Fallstudier av Lina Sandells park och Tjärna Ängar aktivitetstorg har ingått som en del i kandidatarbetet. I planeringen av dessa platser har landskapsarkitekter arbetat på olika sätt för att ta hänsyn till unga. Lina Sandells park i Gottsunda upprustades 2018 av Uppsala kommun (2018). I dialogen, som genomfördes innan upprustningen, framkom bland annat att parken skulle bli en plats för alla oavsett ålder (Uppsala kommun 2017). Tjärna Ängar aktivitetstorg stod klart hösten 2018 och ska ge en känsla av att vara "ett vardagsrum för alla" (Tunabyggen 2019). Där har Karavan Landskapsarkitekter (2018) utifrån en ungdomlig kontext valt aktiviteter som ska kunna passa personer oavsett kön och ålder.

Både Lina Sandells park och Tjärna Ängar aktivitetstorg har fått bidraget "Stöd till utemiljöer i socioekonomiskt utsatta områden" (Boverket u.å.a; Boverket u.å.b). Planerad delaktighet och engagemang från verksamma och boende i området har varit en förutsättning för att få ekonomiskt stöd från Boverket (2018). Stödets syfte är att främja åtgärder som bland annat ska inspirera till social gemenskap, skapa trygghet, gynna jämställdhet, öka attraktivitet och ge tillfälle för aktivitet i funktionella utemiljöer (Boverket 2018).

1.2 Syfte

Syftet med arbetet är att uppmärksamma unga som en förbisedd brukargrupp av stadsrum.

1.3 Frågeställning

- Vad kännetecknar stadsrum som är anpassade till unga?
- Hur har landskapsarkitekter arbetat vid Lina Sandells park och Tjärna Ängar aktivitetstorg för att ta hänsyn till unga?

1.4 Avgränsning

Arbetet berör ämnet stadsrum för unga. Litteraturstudien har avgränsats till att bara inkludera artiklar som är skrivna de senaste femton åren för att ge en aktuell syn på ämnet. Sådant som ligger inom området landskapsarkitektur för unga, men som inte berörs i arbetet är stadsplaneringsfrågor på en mer översiktlig nivå och estetiska preferenser. Ytterligare avgränsning har gjorts genom att utgå från de två platserna Lina Sandells park och Tjärna Ängar aktivitetstorg som används för att komplettera varandra. Platserna har valts utifrån att ett fokus har funnits på unga i projekten och att de nyligen har invigts. Platserna har inte ingått i studier på samma sätt som till exempel Alby Folkhälsopark i Botkyrka, Ett Jämställt Övre i Trelleborg, Frizon i Umeå och Rosens Röda Matta i Malmö. Dessa platser har återkommande används som referensprojekt eller som fallstudie i landskapsarkitektstudenters arbeten (Andersson 2019; Croner 2017; Lööv 2015; Rusman 2015; Wallstedt 2018). Även dessa platser har haft fokus på unga, men berörs inte närmare då det i arbetet finns en vilja av att studera fall som ännu inte har studerats.

1.5 Definition av begrepp

Två begrepp som genomgående används i uppsatsen är unga och stadsrum. För att förtydliga dessa begrepp definieras de i följande stycken.

Unga används synonymt med de engelska begreppen *adolescents*, *youth*, *young people*, *teens* och *teenagers*. Vanligt i litteraturen är att begreppen förekommer utan att vara tydligt definierade. I de vetenskapliga artiklarna som ingår i arbetet är begreppet *adolescents* det mest förekommande. Höglhammer et al. (2018) berör att definitionen av *adolescents* varierar i litteraturen. I Frank (2006) används *youth* i skolåldrarna mellan 5 och 10 år och *adolescents* om skolåldrarna mellan 11 och 18 år. *Adolescents* definieras av WHO (u.å.) som personer mellan 10 och 19 år, medan *youth* är personer mellan 15 och 24 år och *young people* är personer mellan 10 och 24 år. För att undvika förvirring används nästan uteslutande begreppet unga i uppsatsen och mestadels beskriver litteraturen studier om tonåringar. För att vara transparent med vilka åldersgrupper som de olika studierna berör skrivs ålder ut då det är möjligt. Då inget annat anges avses unga vara tonåringar mellan 13 och 20 år.

Stadsrum är ett vanligt förkommande begrepp inom landskapsarkitektur. I uppsatsen har begreppet stadsrum valts framför offentliga rum utifrån att det lätt

kan sammanblandas med offentlig plats eller allmän plats. Offentlig plats är tillgängliga och upplåtna för allmänheten vilket innefattar exempelvis "allmän väg, gata, torg, park eller hamnområde" (Nationalencyklopedin u.å.a). Exempel på platser som begreppet stadsrum avser i uppsatsen är parker, skolgårdar, torg, gaturum och bostadsgårdar. Stadsrum utvidgar därmed begreppet offentlig plats och inkluderar platser som inte är offentliga såsom skol- och bostadsgårdar. I arbetet används stadsrum genomgående och ersätter begrepp inom litteraturen som kan sägas ligga innanför arbetets definition av stadsrum. Engelska begrepp som översatts till stadsrum är bland annat *public space*, *urban space*, *urban public space* och *public open space*.

2. Metod

I följande stycken presenteras metoderna som använts i uppsatsen. Arbetet är en kvalitativ studie som grundar sig på en litteraturstudie och intervjuer.

2.1 Litteraturstudie

Litteraturstudien gav svar på frågeställningen; *Vad kännetecknar stadsrum som är anpassade till unga?* Genom litteraturstudien kunde kännetecknen för stadsrum för unga sammanställas och jämföras med hur landskapsarkitekter arbetat i fallen Lina Sandells park och Tjärna Ängar aktivitetstorg. Litteraturstudien utgår främst från vetenskapliga artiklar på engelska. Dessa är funna i referenslistor från böcker och artiklar samt genom sökningar i databaserna ASSIA, Garden Landscape & Horticulure Index, Google Scholar, SLU Primo och Web of Science. Sökord som används är *teenage*, *adolescent*, *participation*, *restoration*, *urban planning* och *landscape architecture*. De träffar som kombinationen av minst två sökord gav granskades och vetenskapliga artiklar som utifrån titel eller abstract inte ansågs vara relevanta kunde väljas bort. De vetenskapliga artiklarna har kompletterats utav ett kapitel i boken *Designing Cities with Children and Young People: Beyond Playground and Skate Parks* (Bishop & Corkery 2017). Med ett undantag används primärkällor.

2.2 Intervju

Intervjuer gav svar på frågeställningen; *Hur har landskapsarkitekter arbetat vid Lina Sandells park och Tjärna Ängar aktivitetstorg för att ta hänsyn till unga?* Intervjuer har gjorts med landskapsarkitekter som ligger bakom Lina Sandells park och Tjärna Ängar aktivitetstorg på deras respektive arbetsplatser. De två intervjuerna tog 35 respektive 23 minuter att genomföra. Intervjuerna kompletterar litteraturstudien med exempel från den svenska professionen inom landskapsarkitektur. Intervjuformen var uppbyggd med en låg grad av standardisering, vilket bland annat innebar att ordningsföljden på frågorna inte var

förutbestämd och följdfrågor förekom (Trost 2010, s.39). Gällande strukturering berörde intervjun ämnet unga i respektive projekt och frågorna var formulerade för att ge öppna svar. Frågorna var tematiserade under rubrikerna *Introduktion till projektets förutsättningar* och *Hänsyn till unga i projektet*. Följande exempel på frågor besvarades under intervjuerna; vad var syftet med projektet? på vilket sätt togs hänsyn till tonåringar i gestaltningen? på vilket sätt togs hänsyn till tonåringar i dialog? Utifrån önskemål skickades frågorna innan intervjutillfället till båda landskapsarkitekter. Samtalet under intervjun spelades in för att efteråt transkriberas. Sedan sammanställdes de delar som ansågs relevanta för resultatet. De intervjuade fick möjlighet att granska sammanställningen.

3. Resultat

Resultatet berör kännetecken för stadsrum som är anpassade till unga. Därefter presenteras landskapsarkitekters erfarenheter utifrån projekten Lina Sandells park och Tjärna Ängar aktivitetstorg.

3.1 Kännetecken

Detta avsnitt berör vilka kännetecken som är viktiga i stadsrum som är anpassade till ungas behov och önskemål. Under rubriken *Socialisering* presenteras det hur stadsrum kan vara en plats för ungas sociala utveckling. Under rubriken *Rekreation* redogörs det för hur stadsrum kan vara en plats för ungas återhämtning. Under rubriken *Fysisk aktivitet* berörs avsaknaden på fysisk aktivitet hos unga och hur stadsrum kan främja fysisk aktivitet. Under rubriken *Dialog med unga* berörs fördelar och svårigheter med att involvera unga i planeringen av stadsrum. Slutligen konkretiseras kännetecknen i principer som landskapsarkitekter kan arbeta utifrån för att ta hänsyn till unga.

Socialisering

Owens (2017) diskuterar de positiva och framträdande rollerna stadsrum har för ungas utveckling. Bland annat tar hon upp vikten av att som unga spendera tid med vänner och att ta eget ansvar. Som ung utvecklas känslan av att vara en del av samhället utanför familjen (Owens 2017). Vidare handlar det om socialt ansvarstagande, social kompetens och identitetsbildande. Att utveckla sin roll i samhället kan ske då unga vistas i olika sammanhang i den urbana miljön (Owens 2017). En positiv utveckling hos unga kan åstadkommas bland annat genom en känsla av att känna sig välkommen och deltagande i samhället (se avsnitten *Avvisande stadsrum* och *Dialog med unga*).

Att utveckla tillfredsställande sociala relationer är ett viktigt stadiet i livet som ung (Owens 2017). Enligt Owens (2017) behöver unga möjligheter och platser att samlas på med både nya och gamla vänner. En sådan plats att vistas på karakteriseras utav goda sittmöjligheter och att ingen ber de unga om att gå därifrån. Genom att samlas med sina vänner får unga öva sig i att fatta beslut i

grupp (Owens 2017). Det är beslut om var de ska samlas, vilken tid, vilka som ska tillfrågas och vad de ska göra (Owens 2017). Följaktligen utvecklas ungas sociala förmåga när de umgås med vänner (Owens 2017). Trots detta anses ungas umgänge som något utan nytta av många vuxna (Owens 2017).

Ett exempel på motsättningen mellan ungas önskan om sociala mötesplatser och vuxnas syn på ungas behov framkommer i en amerikansk studie (Gearin & Kahle 2006). Studien jämför ungas uppfattning kring parker och gröna områden i staden med vad vuxna fokuserar på när de ska ta hänsyn till ungas behov. De unga som deltog i studien var i de äldre tonåren. Studien visar att de vuxnas uppfattning stämmer överens med den historiska synen på att gröna områden ska framkalla ett hälsosamt beteende hos de unga. Vuxna ville se större områden för strukturerad, specifik och kontrollerat deltagande (Gearin & Kahle 2006). De unga i studien önskade istället öppna platser som möjliggör en bredd av sociala aktiviteter som styrs utav de unga.

En känsla av tristess hos unga kan vara en följd av att sakna platser att vistas på (Passon, Levi & del Rio 2008). I en studie beskrivs ungas, 17- och 18-åringars, uppfattning kring var de bor (Passon, Levi & del Rio 2008). Studien undersöker om de ungdomskvalitéer som tidigare forskning har lyft fram finns i deras samhälle (Passon, Levi & del Rio 2008). Resultatet av studien visar att viktiga kvalitéer är trygghet samt tillgången på platser att umgås och vistas på. Trots detta visar resultatet att i studiedeltagarnas samhällen saknas många av kvalitéerna, vilket gör att de unga i studien känner sig missnöjda eller uttråkade.

Rekreation

I stadsrum kan unga finna avkoppling och återhämta sig. Rekreation definieras i Nationalencyklopedin (u.å.b) som ”återhämtande av krafter genom vistelse i avkopplande miljö”. Stadsrum erbjuder unga en möjlighet till att vara själva eller ifred med vänner där en kan fatta beslut, hantera problem och planera för framtiden (Owens 2017). Inom en studie deltog en fokusgrupp av unga som fick ge sin uppfattning gällande parker och andra urbana miljöer i Los Angeles (Gearin & Kahle 2006). De unga, som var i de äldre tonåren, fokuserade på gröna områden med plats för avslappning och sociala aktiviteter (Gearin & Kahle 2006).

Det finns studier som påvisar ett samband mellan rekreation och urban grönska. En amerikansk studie visar att unga får lägre stressnivåer i urbana gröna miljöer (Mennis, Mason & Ambrus 2018). Deltagarna i studien var mellan 13 och 14 år och de bodde i en urban miljö i Virginia. En brittisk studie av unga mellan 16 och 18 år visar att en kort paus inomhus är mindre effektivt när det kommer till återhämtning av koncentrationsförmågan än en likvärdig paus i en utomhusmiljö med inslag av natur (Greenwood & Gatersleben 2016). Vidare säger studien att för att få en positiv effekt på humöret behöver de unga vara utomhus tillsammans med en vän. Genom att skapa trivsamma platser att vistas tillsammans på utomhus kan unga vara där utan att uppleva en känsla av isolering och tristess (Greenwood & Gatersleben 2016).

Owens och McKinnon (2009) har studerat naturens betydelse i ungas liv genom en foto-undersökning. De 58 deltagarna i studien var mellan tretton och tjugo år och kom från tre olika samhällen i Kalifornien. Naturen visar sig vara viktig när det kommer till återhämtning och umgänge (Owens & McKinnon 2009). Studien berör både mer vilda naturområden och mindre platser i staden. Gällande återhämtning nämns bakgårdar och begravningsplatser som viktiga platser för avslappning och

reflektion (Owens & McKinnon 2009). Platser som gav tillfälle till återhämtning beskrevs ge möjlighet att vara ensam eller med en nära vän, ha estetiska kvalitéer, ge möjlighet att vara med naturen och ge psykologisk komfort (Owens & McKinnon 2009).

Fysisk aktivitet

Studier har visat att tiden som ung är den tid då nivåerna av fysisk aktivitet minskar som mest (Van Hecke et al. 2018). WHO (2010) rekommenderar att barn och unga mellan 5 och 17 år ska vara fysiskt aktiva under minst 60 minuter varje dag. Flera studier berör unga och fysisk aktivitet då det är långt ifrån alla som följer dessa rekommendationer. I en svensk studie om fysisk aktivitet under skoldagen på fyra skolor framkommer det att 5 procent av åttondeklassare, 51 procent av femteklassare och 93,3 procent av andraklassare rör sig under minst 60 minuter (Pagels et al. 2014). I Folkhälsomyndighetens (2018) rapport *Skolbarns hälsobanor i Sverige 2017/18* framkommer det att i Sverige är det en liten andel som når WHO:s rekommendation. Rapporten bygger på en internationell enkätundersökning som besvarats av barn i åldrarna 11, 13 och 15 år. Högst är andelen bland killar på 11 år, hos dem är det 23 procent som dagligen är fysiskt aktiva under minst en timme. Bland tjejer på 15 år är andelen lägst på 9 procent. Resultatet tyder även på att hälsoskillnader mellan kvinnor och män uppstår mellan åldrarna 13 och 15 år (Folkhälsomyndigheten 2018).

Andra studier har lyft skillnader mellan kvinnor och män när det kommer till användningen och uppskattningen av stadsrum. I en svensk forskningsrapport undersöker Blomdahl, Elofsson och Åkesson (2012) hur spontanidrottande skiljer sig mellan könen. I studien framkommer det att på utomhusytor tänkta för spontanidrott är omkring 80 procent av besökarna, i åldersspannet 7-19 år, män (Blomdahl, Elofsson & Åkesson 2012 s.31). I en studie av högstadieskolgårdar i södra Sverige framkom en tydlig skillnad mellan tjejers och killars preferenser och användning (Jansson, Abdulah & Eriksson 2018). Där bollplanerna var mer dominerande var tjejerna mindre nöjda med skolgården (Jansson, Abdulah & Eriksson 2018).

Van Hecke et al. (2018) lyfter att stadsrummet är en viktig plats för att öka fysisk aktivitet bland unga. De har systematiskt analyserat 31 studier, både kvalitativa och kvantitativa, som berör stadsrum utomhus kopplade till fysisk aktivitet och unga, främst mellan 12 och 16 år. I resultatet visar Van Hecke et al. (2018) vad forskning säger kring utomhusmiljöer när det kommer till funktion, skick, estetik, säkerhet och regelverk. Både för barn och unga finns det brister i anpassningen av funktioner utifrån utmaningar och ålder (Van Hecke et al. 2018). Vidare antyder unga att lekmiljöer bör vara äventyrliga och sportsliga för att uppmuntra till fysisk aktivitet och besök i stadsrummen (Van Hecke et al. 2018). Därtill lyfter studien ett annat mindre kostsamt sätt att uppmuntra till besök och fysisk aktivitet i stadens rum genom promenadstråk. Avslutningsvis tar Van Hecke et al. (2018) upp att resultatet, om än bevisen är begränsade, tyder på att attraktiviteten för fysisk aktivitet och besök i stadsrummen gynnas av god skötsel, grönska och vackra landskap.

Variation har visat sig vara en annan faktor som påverkar fysisk aktivitet hos unga (Aradi, Halvorsen Thorén & Fjørtoft 2016). I en studie jämförs 14-åringars fritidsaktiviteter i två norska bostadsområden för att upptäcka faktorer som påverkar deras fysiska aktivitet (Aradi, Halvorsen Thorén & Fjørtoft 2016). En

slutsats som görs är att variation i utomhusmiljöer gynnar fysisk aktivitet. Aktivitetsmönster påverkas olika av en variation i landskap och destinationer (Aradi, Halvorsen Thorén & Fjørtoft 2016).

Dialog med unga

Det finns flera svårigheter kring ungas deltagande i dialoger, några utav dessa berör Passon, Levi och del Rio (2008) i deras studie. Diskriminering på grund av ålder är något som barn och unga ofta utsätts för (Passon, Levi & del Rio 2008). Medborgardialoger är ett vanligt redskap för att identifiera och integrera samhällets behov i planering (Passon, Levi & del Rio 2008). Passon, Levi och del Rio (2008) menar att unga sällan hörs i sådana dialoger, vilket får till följd att deras behov inte uppmärksammas. I tillägg till detta lyfter de i studien att vuxna är osäkra på hur de ska interagera med unga. Vuxna tror att unga kan vara manipulerande och sakna kunskap om ett meningsfullt deltagande, som ger verklig påverkan (Passon, Levi & del Rio 2008). Unga har svårt att delta i planeringen, då de inte förstår hur politiska processer fungerar (Passon, Levi & del Rio 2008). Det finns en skillnad i makt mellan unga och andra som deltar i processen (Passon, Levi & del Rio 2008). Maktförhållandet riskerar att leda till att ungas deltagande inte blir meningsfullt (Passon, Levi & del Rio 2008). Passon, Levi och del Rio (2008) föreslår att unga ska utbildas av planerare och i skolan för att förstå hur planering fungerar och hur de kan delta. Tonårsråd som röstas fram bland jämngamla föreslås vara ett effektivt sätt att ge makt åt unga (Passon, Levi & del Rio 2008).

Owens (2018) skriver utifrån ett aktionsforskningsprojekt där unga, mellan 11 och 19 år från Kalifornien, deltagit. Deltagande aktionsforskning användes som metod i projektet för att unga skulle kunna undersöka dagens situation på ett sätt som skapar möjlighet till förändringar eller förbättringar. Projektets aktivism resulterade i att deltagarna inbjöds till att medverka i gestaltningen av en park och att stadens översiktliga plan för rekreation uppdaterades. Utifrån projektet menar Owens (2018) att de ungas självkänsla stärks då vuxna lyssnar på dem. En känsla av socialt ansvarstagande leder till att de unga motiveras till att fortsätta bidra som medborgare (Owens 2018).

I en undersökning sammanfattar Frank (2006) studier av ungas deltagande i planeringsprocesser både när det kommer till kapaciteten hos unga, inverkan på dem som deltagare och deras samhälle. De som deltagit i studierna är mellan 5 och 21 år. Studien visar att det finns många fördelar med att låta unga delta i planeringen. Dels utvecklas ungas förmåga som medborgare av dialogen (Frank 2006). Dels gynnas samhället genom att skapa medvetenhet kring ungas behov, problem och kan ge förbättrade levnadsförhållanden för alla (Frank 2006). Positivt var att de unga deltagarna visade entusiasm kring att få vara med och påverka (Frank 2006). Mindre bra var den frustration som uppstod då respons och förändring från de styrande inte skedde efter deltagandet (Frank 2006).

Sammanfattning av principer landskapsarkitekter kan använda i sitt arbete

- » Skapa sittmöjligheter där unga kan vistas i både mindre och större grupper
- » Gestalta stadsrum som är öppna för en bredd av sociala aktiviteter som styrs utav de unga
- » Ta hänsyn till att grönska är viktig för unga
- » Skapa varierade stadsrum
- » Planera för god skötsel
- » Ta hänsyn till att unga tilltalas av vackra vyer över landskap

- » Gestalta rumsligheter som skapar avskildhet
- » Ta hänsyn till att lekmiljöer för unga behöver vara utmanade och därför anpassas till ålder
- » Låt promenadstråk bidra till ungas fysiska aktivitet
- » Ta hänsyn till kön på aktivitetsytor
- » Låt unga delta på ett meningsfullt sätt i planeringen av stadens rum
- » Utbilda unga i hur planeringen av stadsrum fungerar och hur de kan delta

3.2 Fallstudie

I detta avsnitt presenteras två stadsrum där hänsyn till unga har tagits. Avsnittet bygger på intervjuer med två landskapsarkitekter; en som arbetat med Lina Sandells park och en annan som arbetat med Tjärna Ängar aktivitetstorg. Lina Sandells park ligger i Gottsunda i Uppsala, delar av parken syns i figur 1. Tjärna Ängar aktivitetstorg ligger i Tjärna Ängar i Borlänge, i figur 2 syns delar av torget.

Lina Sandells park

Figur 1. Bilden visar delar av Lina Sandells park i Uppsala.

Foto: Matilda Aspersand 2019-05-14.

En upprustning av Lina Sandells park har nyligen genomförts. Henrik Ljungman¹ har följt förnyelsen av Lina Sandells park från idé till invigning. I ett tidigt skede av den pågående omvandlingen av Gottsunda ville Uppsala kommun göra ett projekt på allmän plats, berättar Ljungman. Parken låg i ett centralt läge, men var inte särskilt gestaltad eller omhändertagen. Arbetsgruppen från Uppsala kommun såg potential i Lina Sandells park och sökte finansiering från Boverket, ett stöd

¹ Henrik Ljungman, landskapsarkitekt och projektledare på Uppsala kommun. Intervju i Uppsala den 17 april 2019.

som möjliggjorde en hög standard på Lina Sandells park. De ville skapa en plats för alla med aktivitetsinslag ur folkhälsoperspektiv, beskriver Ljungman.

Upprustningen av parken skulle bidra till att bevara den gröna karaktären i Gottsunda och ge äldre barn en plats där de kan röra sig. Ljungman nämner några av de många saker som finns på platsen idag. Det är bland annat ett DJ-bås, klättermöjligheter, grillar, sittplatser, planteringar, en platsbyggd rutschkana, en träspång, lekskulpturer och en skogsdunge som gjorts mer tillgänglig.

Ljungman berättar om dialogarbetet som var en del av projektet. Dialoger hölls med bland annat den närliggande fritidsgården för högstadieelever, TRIS², elever på Gottsundaskolan, förskolebarn och de närboende. De träffade grupperna vid olika tillfällen och anpassade dialogens tillvägagångssätt beroende på grupp. Ljungman framhåller att skillnaden är stor inom olika målgrupper och att det finns en tendens att dialogen mynnar ut i en önskelista. Ljungman jämför två av dialogerna och beskriver den som gjordes under lektionstid som mer strukturerad än den på fritidsgården. I skolan höll de en workshop där eleverna fick skissa. På fritidsgården satte de upp planscher där den som var intresserad fick tycka till. Ljungman säger att det inte fick bli en föreläsning ”som någon extra del av skolan för då tappar de intresset”.

Utifrån kunskapen om att aktivitetsplatser används av 70-80 procent killar valde de att fokusera på unga tjejer i dialogen förklarar Ljungman. Tjejerna skulle också få en starkare röst i avvägningssituationer. I dialogen ville flera tjejer ha med dans och musik. Ljungman lyfter att i Lina Sandells park finns Uppsalas första DJ-bås i en lekmiljö. Något som också dök upp i dialogen med de unga tjejerna var trygghetsfrågan. Ljungman återger att en vanlig kommentar var att parken skulle bli tryggare om familjer använder den. Enligt Ljungman blev det därför ingen motsättning mellan att fokusera på unga tjejer kontra yngre barn. Däremot kom ett motsatt intresse upp i dialogen med TRIS. Utifrån hedersrelaterat våld och förtryck poängterade de att många ögon på en plats skapar fler övervakningstillfällen från någon i släkten eller nätverket. Alltså kan en befolkad plats vara exkluderande för vissa grupper.

² Föreningen Tjejer's rätt i samhället

Tjärna Ängar aktivitetstorg

*Figur 2. Bilden visar delar av Tjärna Ängar aktivitetstorg i Borlänge.
Foto: Matilda Aspersand 2019-04-19.*

Det nya aktivitetstorget i Tjärna Ängar i Borlänge gestaltades av Karavan Landskapsarkitekter, berättar Emma Söderström³ som arbetat som handläggande landskapsarkitekt i projektet. Söderström beskriver att beställaren och bostadsbolaget Tunabyggen i en större plan för Tjärna Ängar identifierat torget som en aktivitetsyta riktad till ungdomar. Förbi torget går ett viktigt stråk där skolungdomar rör sig mellan hem och skola. Runt torget finns bland annat studentboende, äldreboende och ett vandrarhem fortsätter Söderström. Utifrån detta skulle det centralt belägna torget fungera för alla, men utgå från en ungdomlig kontext. Tanken var att torget skulle bli en mötesplats med både aktivitet och umgänge, förklarar Söderström. Platsen skulle kännas trygg vilket kunde ges av belysning och närhet till stråket. Söderström nämner att Tjärna Ängar är en utsatt plats och därför var trygghet viktigt.

Söderström går igenom flera förändringar som skett under arbetet med Tjärna Ängar aktivitetstorg. Under projektets gång fick de på Karavan justera gestaltningen utifrån Tunabyggens önskemål, bland annat med hänsyn till den dialog Tunabyggen höll i. Söderström berättar att sådant som försvann var en större gunga vid studentboendet, en plats för skate och möjlighet till affischering. I de två första fallen handlade det om en oro för att det skulle orsaka störande ljud. Söderström lyfter att ”olika grupperns behov kan stå i konflikt till varandra”; närboende kan efterfråga lugn och ro medan unga behöver få ta plats och låta. På Karavan hade de en idé om att låta de boende i Tjärna Ängar få ge avtryck på torget, exempelvis kunde mönstret på ett tak få utformas av ungdomar. Det var en idé som aldrig genomfördes. Taket blev i slutändan en pergola vilket Söderström

³ Emma Söderström, landskapsarkitekt på Karavan landskapsarkitekter. Intervju i Uppsala den 16 april 2019.

kan tycka var synd då tanken var att skapa en regnskyddad plats. Andra saker tillkom på torget utifrån dialogen Tunabyggen sammanställde. Exempelvis laddningsstolpar för att ladda mobilen, en basketplan, kickbikebana, mer småbarnslek och grill.

När Söderström tänker på vad unga önskar i stadsrummet nämner hon sitt- och umgägesmiljöer. På Tjärna Ängar aktivitetstorg har sådana miljöer planerats med en hammock och en scen. Söderström lyfter att de på Karavan har tänkt utifrån att aktivitetsytor ofta blir bollplaner och skate, vilket kan tänkas vara mer riktat mot killar än tjejer även om det är schablonartat. Ett annat sätt att gestalta för unga är att inom en aktivitetsyta skapa möjlighet till att både vara sedd och dra sig undan menar Söderström. Exempelvis ”kan en skateyta innehålla olika platsbildningar där någon del ligger mer avskilt med möjlighet att testa hinder utan att ha alla ögon på sig” förklarar Söderström.

3.3 Sammanfattade slutsatser av resultatet

Stadsrum som är anpassade till unga ger dem möjlighet att bete sig på sätt som kan uppfattas som oönskat i andra sammanhang. Det handlar om att skapa en känsla av att vara välkommen, vilket exempelvis tillåter unga att leka på lekplatser. Ett annat sätt som stadsrum kan anpassas till unga är genom att låta dem delta i planeringen utav dessa platser. För att det ska vara möjligt kan både unga och vuxna behöva nya kunskaper. Funktioner som bör finnas i stadsrum anpassade till unga är att erbjuda möjligheter till umgänge, plats för återhämtning och fysisk aktivitet. Vid Lina Sandells park har hänsyn till unga tagits genom att prioritera dem som fokusgrupp i dialogen. Dialogen genomfördes på olika sätt beroende på deltagare: unga på fritidsgården, unga i skolan eller boende. Gällande Tjärna Ängar aktivitetstorg har fokus på unga funnits med från början av projektet. En anpassning till unga är att skapa platser för umgänge. Tankar om aktivitetsytor utifrån kön och mer aktivt deltagande från unga är idéer som funnits med inom projektet. Vidare i diskussionen kommer ytterligare faktorer behandlas som kan sägas vara anpassningar till ungas preferenser, men som inte beskrivits i de termerna under intervjuerna.

4. Diskussion

I diskussionen förs resonemang kring resultatet utifrån arbetets syfte att uppmärksamma unga som en förbisedd brukargrupp av stadsrum. Först diskuteras resultatet av litteraturstudien och de kompletterande exemplen Lina Sandells park och Tjärna Ängar aktivitetstorg. Efter detta diskuteras resultatets tillförlitlighet och slutligen görs en avslutande diskussion kring de viktigaste tankarna som fortsättningsvis bör beaktas.

4.1 Om litteraturstudien och fallen Lina Sandells park och Tjärna Ängar aktivitetstorg

Att låta unga delta i planeringen behöver inte innebära att det kommer se helt annorlunda ut i slutänden. Litteraturstudien tar upp både svårigheter och fördelar med att få unga involverade i dialog. Exempelvis lyfter Passon, Levi & del Rio (2008) att det i en dialog finns ett maktförhållande mellan unga och vuxna som kan leda till att ungas deltagande inte blir meningsfullt. Medan det i Owens (2018) studie framkommer att ungas självkänsla stärks då de blir hörda av vuxna. I litteraturstudien presenteras flera konkreta exempel på funktioner: goda sittmöjligheter, grönska, variation i utomhusmiljön, god skötsel, vackra landskap, utmanande lekmiljöer och promenadstråk. Alla dessa funktioner är sådant många i samhället gynnas utav. Det kan kopplas till Frank (2006) som lyfter att genom att involvera unga i planering kan levnadsförhållandena för alla förbättras.

Sammanfattningsvis bör goda dialoger med unga leda till att de inte förbises och att stadens rum får funktioner många kan dra nytta utav. Samtidigt kan det också vara viktigt med välkomnande stadsrum för unga som signalerar att de är tänkta för just dem. Detta grundar jag på att unga inte ska känna sig avvisade och det som framkommer i delen om fysisk aktivitet; att såväl barn som unga finner brister i anpassningen av funktioner utifrån ålder och att utmanas (Van Hecke et al. 2018).

Vid Lina Sandells park och Tjärna Ängar aktivitetstorg har det enligt Ljungman och Söderström funnits ett fokus på unga, om än på olika sätt. Ljungman beskriver hur Uppsala kommun i dialogen kring Lina Sandells park valde att ge unga tjejer en starkare röst i avvägningssituationer. Vid Tjärna Ängar aktivitetstorg var idén från början att skapa ett torg i en ungdomlig kontext. Att landskapsarkitekter lyfter unga som en grupp menar jag svarar mot att de annars är en förbisedd brukargrupp. Fokus på unga på dessa platser skulle kunna tyda på en förändring i att ta hänsyn till unga i planeringen av stadsrum. Däremot bör de fall som uppsatsen berör inte tolkas som att det idag är vanligt förekommande att fokusera på unga.

I intervjuerna lyfte landskapsarkitekterna Ljungman och Söderström några av de principer som använts i planeringen för att anpassa platserna till unga samt tankar kring hur det görs utifrån kön. Sammantaget lyfte de frågor om dialog, sittmöjligheter och tankar om aktivitetsytor. Ljungman pratar om dialogerna som genomförts på olika sätt beroende på deltagarna. Han beskriver också att unga tjejers dialog fick väga tyngre i avvägningssituationer utifrån att killar använder aktivitetsplatser i större utsträckning än tjejer. Även Söderström lyfte tankar kring aktivitetsytor och kön. Både Söderström och Ljungman poängterade att uppdelningen tjejer respektive killar inte betyder att de respektive grupperna är homogena i sina önskemål och behov. Jag är villig att instämma i det påståendet och ser en fördel i att genom dialog ta hänsyn till kön istället för att utgå från stereotyper.

4.2 Jämförelse mellan litteraturstudien och fallstudien

I en jämförelse mellan litteraturstudien och fallstudien konstaterar jag att en del av ämnena berörs i båda delarna, men inte alla. Det finns exempel på sådant som framkommer i litteraturen, men som inte berörts under intervjuerna. Under intervjuerna är en del ämnen uttalat som anpassningar till unga medan andra delar

inte är det. Det finns också ett exempel från intervjuerna som inte berörs i litteraturen, nämligen att tjejerna i dialogen kring Lina Sandells park önskade möjlighet till dans och musik. I följande stycken jämförs fynden i litteraturstudien med vad som framkommit i fallen Lina Sandells park och Tjärna Ängar aktivitetspark.

Flera exempel på anpassningar av stadsrum för unga framkom både i litteraturstudien och fallen Lina Sandells park och Tjärna Ängar aktivitetstorg. I intervjun kring Tjärna Ängar aktivitetstorg pratade Söderström om att skapa sitt- och hängmiljöer. I litteraturstudien framkom det att Owens (2017) menar att goda sittmöjligheter är en förutsättning för att kunna samlas med vänner och utveckla tillfredställande sociala relationer. Ljungman talade i sin tur om att de låt unga tjejer få en starkare röst i dialogen. Detta kan kopplas till både fördelar med att låta unga delta i dialog (Frank 2006; Owens 2018; Passon, Levi & del Rio 2008) och till att utomhusytor tänkta för spontanidrott används av omkring 80 procent män respektive 20 procent kvinnor mellan 7 och 19 år (Blomdahl, Elofsson och Åkesson 2012).

I avsnittet om dialog med unga framkom det att vuxna kan tro att unga saknar kunskaper om en meningsfull dialog (Passon, Levi & del Rio 2008) och att det finns risk för att unga känner sig frustrerade då förändring och respons saknas från de styrande (Frank 2006). Detta kopplar jag till vad Ljungman beskriver som att det finns en tendens att dialogen mynnar ut i en önskelista. Ljungman berör också dialogens komplexitet genom att unga tjejer i dialogen ville få flera besökare till parken för ökad trygghet, medan det i dialogen med föreningen TRIS framkom att fler ögon på en plats ger fler övervakningstillfällen.

En omhändertagen plats och grönska kopplas inte specifikt till unga i intervjun med Ljungman. När Ljungman beskriver Lina Sandells park ser jag utifrån litteraturen anpassningar som kan sägas gynna ungas behov och önskemål. Kring Lina Sandells park ville Uppsala kommun skapa en omhändertagen, grönskande plats med möjlighet till aktivitet. Alla dessa aspekter framkom i litteraturstudien som exempel på funktioner som gynnar fysisk aktivitet hos unga. Van Hecke et al. (2018) berör att för unga gynnas attraktiviteten för fysisk aktivitet och besök i stadsrummen utav god skötsel och grönska.

När det kommer till att unga kan uppfattas som ovälkomna i stadens rum signalerar fallen Tjärna Ängar aktivitetstorg och Lina Sandells park olika situationer. Kring Lina Sandells park beskriver Ljungman att det inte uppstod någon konflikt mellan att fokusera på unga tjejer och andra grupper, utifrån att tjejerna önskade få platsen befolkad med familjer. Medan vid aktivitetstorget behövde landskapsarkitekterna förändra sådant i förslaget som var tänkt att det skulle attrahera unga. Söderström beskrev att en oro för störande ljud gjorde att den planerade skatedelen och en större gunga fick tas bort. Det kopplar jag till vad som beskrivs i bakgrunden kring tiden som unga. Owens (2017) menar att vuxna har förutfattade meningar om att unga kommer orsaka problem, även om de inte gör det för tillfället. Vidare menar Owens (2017) att tillhandahållandet av stadsrum och värdet av dessa miljöer för unga får lite uppmärksamhet av designers, samhällsmyndigheter och markägare. Samtidigt har det, som Söderström beskriver, redan från början av projektet funnits ett fokus på unga från beställaren Tunabyggen.

I litteraturstudien fann jag fler exempel på anpassningar till unga som varken kommer fram i beskrivningen av Lina Sandells park och Tjärna Ängar aktivitetstorg. Sådana exempel är variation i utomhusmiljön, vackra landskap, promenadstråk och utmanande lekmiljöer. Även om dessa aspekter inte berörts under intervjuerna är det möjligt att de har funnits i åtanke inom projekten.

4.3 Resultatets tillförlitlighet

Ytterligare studier bör undersöka ämnet vidare genom fler metoder och med andra exempel. Alternativa metoder som skulle kunna ge svar på frågeställningarna är intervju med unga kring deras preferenser och observation eller platsanalys av stadsrum unga vistas i. De exempel på platser som ingår i arbetet är sådana som har planerats med tanke på unga. Fortsatta studier i området skulle kunna undersöka andra stadsrum än parker och torg. De stadsrum som unga väljer att vistas i, men som inte är anpassade till unga, kan också vara av intresse att undersöka vidare.

Fler studier i en nordisk kontext skulle kunna stödja landskapsarkitekter i att anpassa stadsrum utifrån ungas behov. Med den kunskapsbas som litteraturstudien utgår från väcks frågan kring hur resultatet skulle skilja sig om det huvudparten av studierna kom från samhällen som mer liknar det svenska. Owens arbeten (Owens 2017; Owens 2018; Owens & McKinnon 2009) har varit en stor tillgång i arbetet med uppsatsen, men hon skriver främst utifrån en amerikansk kontext. Det material som ingår i litteraturstudien bygger framförallt på studier utanför Norden och därför menar jag att alla de ämnen som berörs i mitt kandidatarbete behöver studeras närmare den kontext svenska landskapsarkitekter arbetar i. Det ämne som tillsynes verkar vara det mest studerade både inom Norden och utanför är ämnet kring fysisk aktivitet och unga.

Det har både funnits fördelar och nackdelar med valet av de två platser som ingår i arbetet. Exempelen Lina Sandells park och Tjärna Ängar aktivitetstorg har fungerat kompletterande och olika delar kring hur landskapsarkitekter har arbetat framkommer kring de två stadsrummen. Kring Lina Sandells park berättade Ljungman främst om dialogen jämfört med Tjärna Ängar aktivitetstorg där Söderström berättade mer om orsaker till olika ställningstagande i gestaltningen. Arbetet gör inte anspråk på att avgöra om stadsrummen är väl anpassade till unga. Då både Lina Sandells park och Tjärna Ängar aktivitetstorg färdigställts under 2018 (Tunabyggen 2019; Uppsala kommun 2018) är det svårt att för mig och andra att avgöra hur väl de fungerar. Resultatet av arbetet skulle stärkas ytterligare om det fanns stöd för att platserna verkligen användes och uppskattades av unga.

4.4 Avslutande diskussion

Förhoppningsvis kan arbetets både goda och dåliga exempel kring planeringen av stadsrum för unga väcka intresset av att tillgodose ungas behov och önskemål för att de i framtiden inte ska behöva vara en förbisedd brukargrupp. Diskussionen belyser att vissa delar av att anpassa stadens rum till unga inte behöver stå i konflikt med andra brukargrupper. Som vid fallet Lina Sandells park där de unga tjejerna önskade att platsen skulle befolkas med familjer ur en trygghetsaspekt. Många av de principer arbetet berör gynnar också andra i samhället. Det handlar om att skapa aktiviteter som styrs utav unga, sittmöjligheter, grönska, variation i

stadsrummen, god skötsel, vackra landskap, rumsligheter som ger avskildhet, utmanande lekmiljöer, promenadstråk, hänsyn till kön, meningsfullt deltagande och utbildning i planering. Tillsammans ger det unga möjlighet till umgänge, rekreation och fysisk aktivitet. Större utmaningar ser jag i att låta unga komma tilltals i dialoger och bryta de förutfattade meningar som finns kring unga vilket gör att de i samhället avvisas från stadsrum. Därmed sagt kan inte enbart stadsrum för unga göra att tiden som ung blir en mindre svår tid för individen och samhället.

Barn och unga diskrimineras ofta utifrån sin ålder. Maktförhållandet och vuxnas tolkningsföreträde är en problematik att ta hänsyn till i planering. I övergången från barn till vuxen riskerar unga att känna sig avvisade från stadsrummen och kan då uppleva sig stå utanför samhället (Owens 2017). Då staden ska planeras är det av vikt att ha förståelse och insikt om samhällets behov. Behoven som ung handlar om att få möjlighet till utveckling: att bli mer självständig, testa nya saker och utveckla sin personlighet. Allt det kan ske i stadsrum: på torg, i parker, på skolgården, utanför närbutiken eller på bostadsgården. Genom att tillämpa de principer som arbetet berör kan stadsrummet bli en ännu starkare tillgång för unga i framtiden.

5. Referenser

- Andersson, J. (2019). *Bredaryds koordinationsbana - Att skapa en plats för fysisk aktivitet för barn, med barn*. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet. Landskapsarkitektprogrammet. Tillgänglig: https://stud.epsilon.slu.se/14172/11/andersson_j_190124.pdf [2019-04-12].
- Aradi, R., Halvorsen Thorén, K. & Fjørtoft, I. (2016). The urban landscape as affordance for adolescents' everyday physical activity. *Landscape Research*, vol. 41 (5), ss. 569–584. doi: 10.1080/01426397.2015.1077943
- Bishop, K. & Corkery, L. (2017). *Designing cities with children and young people. Beyond playgrounds and skate parks*. New York: Routledge.
- Blomdahl, U., Elofsson, S. & Åkesson, M. (2012). *Spontanidrott för vilka?: en studie av kön och nyttjande av planlagda utomhusytor för spontanidrott under sommarhalvåret*. Stockholm: Stockholms stad - Idrottsförvaltningen, Forskningsenheten. Tillgänglig: <https://www.unglivsstil.org/wp-content/uploads/2019/03/Spontanidrott-f%C3%B6r-vilka.pdf> [2019-04-24].
- Boverket (2018). *Stöd till utemiljöer i socioekonomiskt utsatta områden*. Tillgänglig: <https://www.boverket.se/sv/bidrag--garantier/bidrag-som-inte-langre-gar-att-soka/stod-till-utemiljoer/> [2019-04-26].
- Boverket (u.å.a). *Beviljade stöd omgång 1 2016*. Tillgänglig: <https://www.boverket.se/contentassets/3bc5d8611ff940d9bffd4d6350db8456/beviljade-stod-omgang-1.pdf> [2019-04-26].
- Boverket (u.å.b). *Beviljade stöd omgång 2 2016*. Tillgänglig: <https://www.boverket.se/contentassets/3bc5d8611ff940d9bffd4d6350db8456/beviljade-stod-omgang-2.pdf> [2019-04-26].
- Croner, M. (2017). *Tjejers villkor på spontanidrottsplatser. Hur man kan stimulera unga tjejers spontana fysiska aktivitet på en idrottsplats – en fallstudie om Alby Folkhälsopark*. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet. Landskapsarkitektprogrammet. Tillgänglig: https://stud.epsilon.slu.se/10001/1/croner_m_170213.pdf [2019-04-12].
- Deering, B. (2010). From anti-social behaviour to x-rated: Exploring social diversity and conflict in the cemetery. I: Maddrell, A. & Sidaway J. D. (red), *Deathscapes: Spaces for death, dying, mourning and remembrance*. Farnham, Surrey, UK: Ashgate, ss. 75-93. Tillgänglig: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/slub-ebooks/reader.action?docID=605131> [2019-04-15].
- Folkhälsomyndigheten (2018). *Skolbarns hälsovanor i Sverige 2017/18*. Folkhälsomyndigheten. (Grundrapport). Tillgänglig: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/53d5282892014e0fbfb3144d25b49728/skolbarns-halsovanor-2017-18-18065.pdf> [2019-04-08].
- Frank, K.I. (2006). The Potential of Youth Participation in Planning. *Journal of Planning Literature*, vol. 20 (4), ss. 351–371. doi: 10.1177/0885412205286016
- Gearin, E. & Kahle, C. (2006). Teen and Adult Perceptions of Urban Green Space in Los Angeles. *Children, Youth and Environments*, vol. 16 (1), ss. 25-48. Tillgänglig: <https://www.jstor.org/stable/pdf/10.7721/chilyoutenvi.16.1.0025.pdf?refreqid=excelsior%3A7ee26103e6f5cdc3890e9f383b962446> [2019-03-29].
- Greenwood, A. & Gatersleben, B. (2016). Let's go outside! Environmental restoration amongst adolescents and the impact of friends and phones. *Journal of Environmental Psychology*, vol 48, ss. 131-139. doi: 10.1016/j.jenvp.2016.09.007

- Höglhammer, A., Muhar, A., Stokowski, P., Schauppenlehner, T., & Eder, R. (2018). Factors affecting adolescents' use of urban public spaces in their leisure time: an exploratory study from the city of Vienna. *Local Environment*, vol. 23 (8), ss.814-829. doi: 10.1080/13549839.2018.1477744
- Jansson, M., Abdulah, M. & Eriksson, A. (2018). Secondary school students' perspectives and use of three school grounds of varying size, content and design. *Urban Forestry & Urban Greening*, vol. 30, ss. 115–123. doi: 10.1016/j.ufug.2018.01.015
- Karavan Landskapsarkitekter (2018). *Tjärna Ängar aktivitetstorg*. Tillgänglig: <http://karavanlandskap.se/tjarna-angar-aktivitetstorg/> [2019-04-05].
- Lööv, J. (2015). *Ta plats – En fallstudie av Rosens röda matta*. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet. Landskapsarkitektprogrammet. Tillgänglig: https://stud.epsilon.slu.se/8946/1/loov_j_150904.pdf [2019-04-12].
- Mennis, J., Mason, M. & Ambrus, A. (2018). Urban greenspace is associated with reduced psychological stress among adolescents: A Geographic Ecological Momentary Assessment (GEMA) analysis of activity space. *Landscape and Urban Planning*, vol. 174, ss.1-9. doi: 10.1016/j.landurbplan.2018.02.008
- Nationalencyklopedin (u.å.a). Offentlig plats. I: *Nationalencyklopedin*. Tillgänglig: <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/offentlig-plats> [2019-05-13].
- Nationalencyklopedin (u.å.b). Rekreation. I: *Nationalencyklopedin*. Tillgänglig: <https://www.ne.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/rekreation> [2019-04-26].
- Owens, P.E. (2017). A Place for Adolescents. The power of research to inform the built environment. Bishop, K. & Corkery, L. (red), *Designing cities with children and young people. Beyond playgrounds and skate parks*. New York: Routledge, ss. 65-78.
- Owens, P.E. (2018). "We just want to play": Adolescents Speak about Their Access to Public Parks. *Children, Youth and Environments*, vol. 28 (2), ss. 146–158. doi: 10.7721/chilyoutenvi.28.2.0146
- Owens, P.E. & McKinnon, I. (2009). In Pursuit of Nature: The Role of Nature in Adolescents' Lives. *The Journal of Developmental Processes*, vol. 4 (1), ss. 43-58. Tillgänglig: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.589.8667&rep=rep1&type=pdf> [2019-03-29].
- Pagels, P., Raustorp, A., De Leon, A.P., Mårtensson, F., Kylin, M. & Boldemann, C. (2014). A repeated measurement study investigating the impact of school outdoor environment upon physical activity across ages and seasons in Swedish second, fifth and eighth graders. *BMC Public Health*, vol. 14 (1), ss. 1-9. doi: 10.1186/1471-2458-14-803
- Passon, C., Levi, D. & del Rio, V. (2008). Implications of Adolescents' Perceptions and Values for Planning and Design. *Journal of Planning Education and Research*, vol. 28, ss.73-85. doi: 10.1177/0739456X08319236
- Rusman, M. (2015). *Inte än, men snart mer jämställda aktivitetsytor?! ett gestaltungs-förslag för ungdomar i Vårbyparken baserat på aktuella referensprojekt och forskning*. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet. Landskapsarkitektprogrammet. Tillgänglig: https://stud.epsilon.slu.se/13548/1/rusman_m_180705.pdf [2019-04-12].
- Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. 4. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Tunabyggen (2019). *Aktivitetstorg Tjärna Ängar*. Tillgänglig: <https://www.tunabyggen.se/boinfo/vi-bygger/renovering-och-ombyggnad/nya-tjarna-angar/aktivitetstorg-tjarna-angar/> [2019-04-05].
- Uppsala kommun (2017). *Dialog om Lina Sandells park*. Tillgänglig: <https://www.uppsala.se/organisation-och-styrning/publikationer/dialoger/dialog-om-lina-sandells-park/> [2019-04-05].

- Uppsala kommun (2018). *Lina Sandells park*. Tillgänglig:
<https://www.uppsala.se/kultur-och-fritid/parker-och-lekplatser/parker/lina-sandells-park/> [2019-04-05].
- Van Hecke, L., Ghekiere, A., Veitch, J., Van Dyck, D., Van Cauwenberg, J., Clarys, P. & Deforche, B. (2018). Public open space characteristics influencing adolescents' use and physical activity: A systematic literature review of qualitative and quantitative studies. *Health & Place*, vol. 51, ss. 158–173. doi: 10.1016/j.healthplace.2018.03.008
- Wallstedt, M. (2018). *Att göra plats för tjejers delaktighet och inflytande i utvecklingen av en jämställd aktivitetspark*. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet. Landskapsarkitektprogrammet. Tillgänglig:
https://stud.epsilon.slu.se/13097/1/wallstedt_m_180117.pdf [2019-04-12].
- WHO (2010). *Global recommendations on physical activity for health*. Geneva: World health organization.
- WHO (u.å.). *Child and adolescent health and development. Adolescent health and development*. Tillgänglig:
http://www.searo.who.int/entity/child_adolescent/topics/adolescent_health/en/ [2019-05-07].